

alapokban kételkedjünk, amelyekkel szemben a *nyelvjátékon belül* értelmetlen a kétely. Az eredeti helyébe lépő új nyelvjáték viszont már nem képes pótolni az eredetibe vetett bizalmunkat. Nem képes az előzőtől különválasztottan, önállóan működni, de folytatásként sem. A dokumentumot elolvastva nyelvjátékok közötti „holt térbe” kerülünk. A TRILOGIA kísérletet tesz a nyelvjátékokban kifejezhetetlen nyelvi kifejezésére.¹¹ Ebben az értelemben teszi próbára a fikciót.

Jegyzetek

1. Viktor Žmegač: TÖRTÉNETI REGÉNYPOÉTIKA. In: IRODALOMELMÉLETEK I. (Szerk. Thomka Beáta.) Jelenkor, Pécs, 1996. 154. (Rajslí Emese fordítása.)
2. (A heisenbergi határozatlansági elv mintájára.) Henry McDonald: NARRATIVE ACTS. In: *Surfaces* vol 4. 1996. <http://elias.ens.fr/Surfaces/vol4/mcdonald.html>.
3. A számítógép-programozás analógiájára akár úgy is fogalmazhatnánk: A NAGY FÜZET objektumorientált, míg folytatása eljárásorientált nyelven íródott.
4. (Hozzátehetnénk: az értelmezés során bizonyul hamisnak. Booth *szándéka szerint* természetesen nem volt recepcióesztéta.) Wayne C. Booth: THE RHETORIC OF FICTION. The University of Chicago Press, 1961.
5. THE TWO LIARS IN „THE LIAR”. In: i. m. 347–353.
6. Az ilyen egyértelműsítésekhez persze ideiglenesen figyelmen kívül kell hagynunk a *narratív határozatlanság* elvét – hogy aztán más irányból újra eljussunk egy változatához.
7. John R. Searle: THE LOGICAL STATUS OF FICTIONAL DISCOURSE. In: *New Literary History* vol VI N° 2, 1975. 326. (A vonatkozó Wittgenstein-locus: FILOZÓFIAI VIZSGÁLÓDÁSOK, 249. Magyarul: Atlantisz, 1992.)
8. Searle is efelé közelít, amikor a szerzői intenciót mint irreleváns szempontot elutasító iskolával szemben így fogalmaz: „már azzal is, hogy regényként, versként vagy akár szöveggként beazonosítjuk a szöveget, a szerzői intenciókról teszünk állítást” (i. m. 325.). Ha szerzőn itt a boothi *implied author* értenénk, megfoghatóbbá válna az is, amit Searle „a szerző és az olvasó szerződésének” (331.) nevez. Úgy vélem, Searle cikkének éppúgy nem lehetetlen a recepció oldaláról való olvasatát adni, mint Booth okfejtéseinek.
9. Ludwig Wittgenstein: A BIZONYOSSÁGRÓL. Európa, 1989. § 509. (Neumer Katalin fordítása.)
10. I. m. § 144.

11. Vö. James Noggle: THE WITTGENSTEINIAN SUB-LIME. In: *New Literary History*, 1996 N° 4. A cikk a „*nyelvjátékokon túli nyelv*” megszólaltatására tett kísérletként értelmezi az irodalmi beszédet. Gondolatmenete középpontjában a FILOZÓFIAI VIZSGÁLÓDÁSOK § 89 áll, ahol Wittgenstein a logika *fenséges* voltára (*Sublime* – a magyar fordításban: *kifinomult*) kérdez rá.

Mekis Péter

A LEGBOLDOGABB MAGYAR ÍRÓ

Hazai Attila: *Budapesti skizo*
Balassi Kiadó, 1997. 317 oldal, 990 Ft

Az immár harmadik kötetére is kiadót talált Hazai Attila új könyvének címe nyilvánvalóan Bret Easton Ellis nálunk is nagy port kavart regényére utal, az AMERIKAI PSZICHÓ-ra, amely a BUDAPESTI SKIZO főszereplője szerint a világ legjobb könyve. A regény másban nemigen hasonlít Ellis művére, és egyebekben sem vádolható epigonizmussal. Nem, ez Hazai Attila saját termése, az „írom regény, ahogy jön” újpoeitika alapján. Ezért neveztem a címben a legboldogabb magyar írónak. Hazait ugyanis nemigen gyötrik művészi kétségek, írói problémák, ő dalol, mint a pacsirta; amit ír, abban nincsen semmi, de az legalább érthető. Szórarend, mondat szerkezet, struktúra, dialógusteknika – ilyesmikkel ő nem bíbelődik, „*egyébként meg akinek nem tesszik, az bekaphatja a faszomat*” (132.), adja Feri nevű főhőse szájába. De legyen bármilyen sürgető is e felszólítás, recenzens nem érez rá hajlandóságot, hogy eleget tegyen neki. Inkább egy Ady-szöveggel válaszol: „*Szűntelen, de szagtalannak nem mondható légiója az író emberkének garázdálkodik e kis ország kis nyilvánossága előtt. Törpék, fejtelnek és lábatlanok. Írni többnyire nem tudnak. És írnak. Hajh, sokat írnak.*” Nem tagadom, kegyetlen sorok, és Hazai Attila talán nem is érdemli meg, hogy ilyen nagyágyúval feleljünk neki. Mert nemcsak boldog („*Iszonyúan jól érzem magam, az égvilágon semmi bajom sincs, tele vagyok ötletekkel, és fantasztikusan boldog vagyok*” – 133.), de rá-

adásul égbekiáltóan naiv szerzőről van szó, akinek reflektálatlan öntudatlanságában kétségtelenül van valami lefegyverző. Hazai képes akár háromszázszor is leírni, hogy „mondta”, netán „válaszolta”, amivel kétségkívül egyik ideálját, Raymond Carvert követi, csak-hogy az amerikai írónál következetes a takarékos hangszerelés, Hazai viszont teljesen esetlegesen alkalmazza ezt az eljárást. (Carverben – minimalizmusa ellenére – van valami költészet, ennek nyomát sem látom a BUDAPESTI SKIZÓ-ban.) Többek között Hazai naivitása okozhatja, hogy szerzői hányavetiségében egyszerűen megfélekedzik bizonyos dolgokról, például arról, hogy főhősnője, Krisztina a 33. oldalon már egyszer levette a harisnyját, így aztán a 35. oldalon még egyszer lehúzatja vele, ámbár lehetséges, hogy különösen hideg volt aznap. Ezt a vetkőzést egy szeretkezés leírása követi, a nyelvi sutaságok miatt egyike a legmulatságosabbaknak, amelyet e nembem olvastam. „Krisztina benyúlt a paplan alá, és megfogta Feri összetöpörödött szervét. Simogatta, lágyan morzsolgatta a bőrt. Feri [!] merevedni kezdett. A lány ekkor megmarkolta, nyomogatta az egyre táguló [!] és keményedő hímvesszőt.” És aztán az ejakuláció leírása, amely Sárbogárdi Jolán nyelvhasználatának plaszticitásával is felveszi a versenyt: „Oldódott a szorítás, a lány felsóhajtott a gyönyörtől, és jött a következő szorítás, Feri ekkor a makkját mélyen bedöfve, egész vesszőjével vibrálni, remegni kezdett, újra döfött, hirtelen lövellni, spriccelni kezdett a magva, gyorsan és mélyen mozgott, és döfött még párat, egyre lövellt belőle a forró nedv, erős sugárban spriccellt a hüvely hátsó falára és a méhszájra.” (36.) Nos, aki ilyen nonchalance-szal dolgozik, az valóban boldognak tudhatja magát. Hazai felhőtlen, pubertásos irodalomszemléletére mélyen jellemző, hogyan írat meg főhőssével öt perc alatt (!) egy fölötébb terjedelmes novellát, bár az igazsághoz tartozik, hogy Feri természetesen ekkor is kábítószert fogyaszt. „– Hú, baszd meg – mondta Feri, és érezte, hogy hirtelen egy egész regény szövege patakzik az agyában. Egy véget nem érő szövegkeverék, bekezdések, fejezetek, az egész szinte egy perc alatt jelent meg a fejében, és az volt az érzése, mintha ő írta volna, bár fogalma sem volt, mikor történhetett.” (232.) Ez lesz a SZEKERES FEJFÁJÁSA című, több mint hetvenoldalas (!), csak a legnagyobb erőfeszítéssel végigolvasható betéttörténet a könyvben, voltaképpen a főszöveg

szatirjátéka, amelynek parodisztikus tanulsága így szól: „Aki beteg, az forduljon orvoshoz!” E kijelentés párja Feri szentenciája a regény végén: „Hosszú távon nem szabad se speedelni, se kokozni...” (És mindkettő őse a könyv Kármán Józseftől származó mottója: „Kíváncsságok meg a beteggel az egészséget, verjétek fel a nemzetet kóros álmából.”) Krisztina jó tanácsa ellenére (Hazai) Feri mégis publikálja, vagyis beiktatja a főszövegbe a betétnovellát. De a barátjánéval folytatott vita közben eszébe jut egy, az írással kapcsolatos „régí igazság”: „– Mi az a régi nagy igazság? – érdeklődött Krisztina. – Hát... hogy az egész világ bekaphatja a faszt – mondta Feri.” (316.) Helyben vagyunk. „Aki beveszi, vegye be”, ahogy egy a Hazaiénál sokkal épületesebb könyvben olvashatjuk.

És talán nem tévedek, ha úgy sejtem, hogy sokan fogják bevenni. Biztos vagyok benne, hogy Hazai Attila hamarosan bekerül az újundok kánonba, amelynek ars poeticáját oly tömören foglalja össze Feri nem csak kétszer a könyvben. Persze ez a formátlan hablatyolás felfogható ironikusan is. Bohóckodás a sok rossz mondat és jelző, a hajmeresztően primitív dialógustechnika, a betétnovella szintiszta hülyéskedés, és persze Feri csak viccből preferáltja a világgal a fellációt. De mindezt több mint háromszáz oldalon? És ha az egész csak blöddli, akkor miért olyan végtelenül unalmas, állóképszerű és túlírt, miért oly szellemtelen ez a regény? Miért olyan lapos és ötletelen? Miért olyan vértelenek a szituációk? A kábítószeres élmények leírásai miért nélkülöznek bármiféle szenzualitást? „Itt tényleg ezerral változnak a dolgok” – gondolja Feri a 117. oldalon. De akkor miért nem érzékelünk ebből semmit? Miért nem látunk semmit Budapestból, miért nem kapunk semmit a város hangulatából, légköréből? Miért olyan siváran absztrakt ez az egész? Miért nincs abból semmi, amit a cím ígér? Az AMERIKAI PSZICHÓ-ban megcsodálható szatírából is keveset kapunk, mégis ezek a legjobb részek a magyar pályatárs könyvében. Jót mulattam azon a jeleneten, amelyben Ervin, a festő azért szomorú, mert a Magyar Narancs nem közölt cikket a kiállításáról, és azon, amelyben Krisztina megemlíti, hogy egyszer látta György Pétert, valamint Németh Gábort, aki „magas és nagyon férfias”. Ami nem csoda, hiszen Feri szerint „minden magyar író nagyon jól néz ki”.

Hecker Péter üdítően és átgondoltan gyermeteg rajzai jóval meghaladják a regény kényszeredett infantilizmusát. Ezek az illusztrációk a helyes irányba terelik a befogadást: voltaképpen egy posztmodern pötyyös könyvet olvasunk.

Bán Zoltán András

TÖRTÉNELEM, ÜDVTÖRTÉNET, AVAGY LÉTEZNEK-E ÖRÖK ROMOK?

Rugási Gyula: *Örök romok*
Latin Betűk, Debrecen, 1997. 364 oldal, 1180 Ft

Minden jó könyvnek van egy titkos középontja. Különösen ha tanulmánykötetről van szó, melyben a tanulmányoknak külön-külön és összességükben is egy vagy néhány súlyos alapvető mondanivalójuk van. A középpont titkos, azaz nem nyilvánul meg az előszóban, bár az utal rá.

Rugási előszavából megtudjuk, hogy tanulmánykötete a kinyilatkoztatás (apokalüpszisz) és a hagyomány (paradoszisz) fogalmainak szellemképes viszonyával foglalkozik. Továbbá, hogy munkája adalék a kereszténység első két évszázadának történetéhez is. A CODEX ROSSANENSIS egy miniatúrájának bemutatásánál ezt a „témát” így érzékelteti: „...az ábrázolt jelenet Megváltó alakja palliumot visel, azaz a filozófusok köpenyét...” A könyvben még sokat fogunk találkozni szinkretizmussal. De itt, szerintem, nem erről van szó. Én ezt a gondolatot a munka első részét lezáró, s így ebben „fizikailag” is központi helyet elfoglaló, AZ AREOPAGOSZI BESZÉD című tanulmány fényében értelmezem.

A tanulmány Jesája próféta eszkatologikus látomásával indít (hadd jegyezzem meg, hogy a próféta neve két tanulmányban kétféleképpen van írva, s ez a BIBLIÁ-t nem jól ismerőket megzavarhatja, továbbá azt is meg kellett volna mondania a szerzőnek, hogy az idézet a második Jesájától való), melyben a próféta felszólítja a hegyeket és dombokat, hogy süllyedjenek le, hogy a föld váljék

egyenletes síksággá, hogy így egyengessék az utat az Örökkévalónak. „A megismerés megváltott pozíciója – teszi hozzá Rugási – nem a magaslatok démoniáján alapul, hanem a mindenség be- és átjárhatóságának élményén.” (143.) A hegyvonulatok démoniájában, ha szigorúan vesszük, a görög metafizika is osztozik. Platónnál bizony hegyeket kell másznunk, hogy egyesek, a kiválasztottak, a filozófusok, azok közül is a legbölcsebbek, meg tudják pillantani az igazságot, a jó ideáját. Ezek is olyan magaslatok, mondhatná Rugási, „melyekre ugyan az igazság árnyéka nem vetül, de maguk árnyékba borítják az igazságot”. (143.) (Szégyellem megemlíteni, hogy a hegy a BIBLIÁ-ban is az Istenhez való közelséget jelzi, mint például a Sínai-hegy vagy a Hegyi Beszéd, továbbá, hogy „fent” lenni, „felszállni” stb. ott is a kiváltságban, megismerésben, szentségben való gyarapodást jelenti. Erről részletesen olvashatunk Maimonidész: A TÉVELYGÖK ÚTMUTATÁSA, I. könyv X–XII. fejezetében. De ez persze a megváltás előtti állapot.) Pál apostolt Rugási úgy mutatja be, mint aki számára a köztesség kínálkozott, egy *harmadik nyelv*, mely „az ótestamentumi üdvtörténet világtörténeti távlatait láthatóvá tette az egész teremtett világnak”. (145.) A tanulmányban felmerült konkrét kérdésekre még visszatérek. Most csak a VI. rész lezáró gondolatára utalnék. Rugási a pattanásig feszülő húr sztoikus allegóriáját említve a Pál apostolt hallgató athéni közönségben bujkáló várakozás feszültségéről beszél: mi történik ezután? „Ha más nem is, ez a feszültség unos-untalan visszatér, zsidóknak, görögöknek az arcán – azóta is, ma is – ott feszül.” (151.)

Rugási könyvében mi mindannyian – nemcsak görögök és zsidók, de a mai keresztények is – most újra ott állunk az Areopagoszon Pál beszédét hallgatva. Jobban mondván: mindig is ott álltunk. Hiszen mindig két korszakban élünk egyszerre: a tudás és a tudatlanság korszakában. Mindig van feszültség, várakozás. Bár erről nem történik említés, hozzágondolhatjuk: a metafizika hegyei megint leomlottak. De mi következik ebből? Üdvtörténeti szempontból nem tudom, de filozófiai szempontból kétségkívül sok minden.

Rugási ugyanis filozófiai példaképnek választja Pál athéni beszédét. De hangsúlyozni kell, *filozófiai* példaképnek. Megint egy har-